

Řezníček, Dan

Islámský stát a popravy stětím: diskurzivní analýza vybraných částí časopisu Dabiq

Sacra. 2016, vol. 14, iss. 1, pp. 7-27

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137228>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Islámský stát a popravky stětím: Diskurzivní analýza vybraných částí časopisu *Dabiq*

The Islamic State's Beheadings: Discourse Analysis of Selected Parts of the Magazine *Dabiq*

Dan Řezníček*, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: 399441@mail.muni.cz

Abstract

The Islamic State has struck the world with its brutal and shameless displays of violence, extensively disseminated through various media. This study, focusing on the Islamic State's propaganda of beheading videos, utilises a discourse analysis of the magazine *Dabiq* to identify additional themes and strategies not apparent from the beheading videos alone. It provides interpretations and explanations of how and why the themes of airstrikes, family, and Western arrogance are used to justify the Islamic State's behavior and accuse its enemies of being the real villain. The study also reflects on theoretical assumptions of the "irrationality" of religious intergroup violence, propaganda, limitations of diverse media formats, the question of authenticity of Islamic State's religiosity, and its position in modern, globalized world, in order to provide a constructive perspective on few "paradoxes" of violent fundamentalism.

Keywords

Islamic State, beheading, propaganda, media, discourse analysis

Klíčová slova

Islámský stát, popravky stětím, propaganda, média, diskurzivní analýza

Úvod

Dne 19. srpna 2014 se na internetu objevilo video, které celému světu ukazovalo, jak do černého oblečení zahalený bojovník Islámského státu (dále IS), později přezdívaný džihádista John, zlověstně postává za potupně pokleknutým Američanem Jamesem Foleyem oděným do oranžové vězeňské kombinézy. Foley před kamerami pronesl „svá“ poslední, USA zatracující slova, která následně džihádista John doplnil vlastním komentářem. Poté k Foleymu přikročil a začal

---

* Text vznikl jako součást projektu specifického výzkumu MUNI/A/0931/2015 – „Teoretické a metodologické výzvy religionistiky“ (TEMEVYR), řešeného Ústavem religionistiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v roce 2016.

mu nožem řezat krk. Svůj násilný čin odůvodňoval prohlášením, že dokud bude vláda USA pokračovat v náletech proti muslimům, bojovníci IS nepřestanou stínat hlavy zajatcům ze západních zemí: „Už nebojujete se vzpourou. Jsme Islámská armáda a stát, který byl celosvětově uznán velkým počtem muslimů. Takže jakákoli agrese vůči Islámskému státu je agrese vůči všem muslimům všech životních cest, kteří přijali Islámský chalífát jako svého vůdce,“ (ISIS beheading American James Wright Foley, 2014).

Video zachycující Foleyho smrt bylo prvním ze série nechvalně známých videí, která ve značně identickém stylu medializovala smrt dalších západních zajatců.¹ Kdokoli s přístupem ke globálním komunikačním kanálům se mohl probudit do nového dne a jako první zprávu, dominující všem ostatním událostem, číst, že IS na internet umístil další video popravy stětím.² Západní média pak hovořila jednak o zrůdnosti a iracionálnosti takto brutálních činů, ale i o sofistikované propagandě, kterou IS prostřednictvím internetu šíří. Nepřekvapivě však mainstreamový mediální diskurz nikde neposkytl vysvětlení, proč by vlastně videa měla být efektivní propagandou, a tak v anti-propagandistickém zanícení většinou reprodukoval protimluv iracionální sofistikovanosti, kterou IS světu předváděl.

Cílem studie bylo analyzovat textový obsah propagandy, nabídnout interpretace v ní užitých strategií a pokud možno doplnit je o vysvětlení. Studie v úvodní části nejprve reflektuje problematiku teoretické předpoklady zkoumání „iracionálního“ násilného chování, studium propagandy a důležitost mediálních forem vzhledem k mediálnímu obsahu. Metodologicky studie problematiku poprav stětím zkoumá pomocí diskurzivní analýzy textů publikovaných v e-zinu *Dabiq*. Řešení odhaluje tři témata (nálety, rodina a arogance), která IS ve své propagandě využívá pro ospravedlnění poprav stětím a vůbec existence chalífátu. V závěrečné diskuzi nabízím perspektivu, která popravy stětím a náboženskou identitu IS zasazuje do kontextu moderních států, a rovněž naznačují výhled k dalšímu studiu.

„Iracionalita“ poprav stětím

Domnívám se, že konstruktivní studium násilného chování IS a podobných skupin by se mělo vyvarovat označování extrémně násilných jevů pomocí slova „iracionální“, jak je k vidění v mainstreamovém mediálním diskurzu a občas i v akademické literatuře (Celso, 2014). Koncepce iracionality násilí totiž především ilustruje outsiderskou nevěřičnost a morální rozhořčení nad tím, jak hrůzných činů jsou schopní ozbrojení šílenci pobíhající po pouštích někde na Blízkém východě. Obvinění z iracionality je pak jednak tvrdohlavá rezignace na

¹ Největší pozornost byla samozřejmě věnována západním obětem, ačkoli popravy v mnohem značnější míře zasahovaly lokální obyvatelstvo v Sýrii a Iráku. Tinnesová (2016) ukazuje, že západní média informovala o 70 ze 74 poprav západních zajatců, zatímco bylo pokryto pouze 165 z 1134 popravených nezápádních zajatců v období mezi lednem 2015 a dubnem 2016.

² Technicky vzato se obvykle nejedná o stětí, při kterém je hlava od trupu oddělena zezadu, ale ani o podřezání, kdy zase nedochází k oddělení. Jelikož anglický termín beheading nemá v češtině vhodný protějšek a alternativní pojem dekapitace lze počestit na popravu stětím, jako kompromis jsem využíval spojení poprava stětím.

³ Způsoby poprav začaly být postupem času vynalézavější a snad ještě více šokující – od odpalování bomb zakopaných pod zajatci, přes upalování či topení v klecích po dekapitace bleskovicemi omotanými kolem krků. Využití nože však zůstalo nejvýznačnější, snad pro svou symbolickou rezonanci mezi bojovníky na cestě boží (Lentini & Bakashmar, 2007: 305).

snahu porozumět, proč se vlastně ve světě něco tak strašného děje, ale hlavně argumentační *faul* založený na etnocentrických kulturních preferencích a s nimi spojenými sebe-potvrzujícími normami, které odsuzují chování jiných skupin, aniž by se kdy skutečně ptaly po jejich kontextu. Nálepka iracionality, aplikovaná na různé lidské činnosti, nicméně vědě identifikuje potenciální problémy, které je třeba studovat, protože naznačuje neexistenci uspokojivého vysvětlení pro daný problém.

Antropologické výzkumy, jež v současné době zkoumají meziskupinové a náboženské násilí na pomezí kognitivní a evoluční psychologie, hovoří o tom, že islámská extrémistická často jedná na základě morálních pohnutek (Atran, 2010, 2011; Castano & Leidner, 2012) a různých skupinových dynamik – příkladem mohou být teorie oddaného aktérství a chráněných hodnot (Atran, Wilson, Davis, & Sheikh, 2014; Atran & Sheikh, 2015) nebo teorie fúze identit (Swann, Jetten, Gómez, Whitehouse, & Bastian, 2012; Whitehouse & Lanman, 2014). Závěry těchto badatelů zároveň mnohdy brojí za odmítnutí modelů racionální volby, jež nedokážou adekvátně vysvětlit podivné lidské chování, které se jakoby vymyká „rozumnému“ ekonomickému uvažování – je jaksi „iracionální“ (Atran, 2011: 344–345). To však neznamená, že by se kognitivní perspektiva přikláněla k monoliticky neproniknutelnému chápání iracionality naznačenému výše. Kognitivní přístup totiž „iracionální“ lidskou aktivitu zkoumá jako mechanismy, které konstituují, limitují a formují mentální možnosti a skrze ně i chování (Hampejs & Chalupa, 2014: 15). Emoce, morální hodnoty, od okolí přejaté preference či různá kognitivní zkreslení hrají prim při vědomém a hlavně nevědomém rozhodování o tom, jak se zachovat v konkrétních situacích, přičemž ani zdánlivě iracionální násilné činy nejsou od těchto bazálních mechanismů lidské mysli oproštěny (Ginges & Atran, 2009). Proto mohou být na základě tohoto předpokladu studovány jako jevy, které lze vysvětlit.

I při zaměření na videa poprav stétím je argument o jejich iracionalitě prakticky k ničemu, protože i bez argumentů kognitivní vědy lze docela snadno podotknout, že se videa vyznačují kvalitní produkcí, koherentním vizuálním zpracováním a systematickým šířením (Veilleux-Lepage, 2016). Takové charakteristiky by jen stěží mohly být výrazem primitivně-brutálního barbarismu neschopného smysluplného uvažování a strategického plánování. Případný protiargument, že produkce videí sice může být chladně promyšlená propaganda, ale samotná poprava, která je v nich zobrazena, nikoli, je rovněž neúčinná, protože od sebe odděluje dvě úzce spjaté činnosti. Medializované popravy jsou totiž velmi vzrušivé jevy, které výrazně působí na lidskou kognici, a jejich umístění do propagandistického diskurzu je jen stěží náhoda. Za důležité hledisko při studiu poprav tedy považují zejména to, zda se nějaký jev propagandě hodí, zda ho může využít a zda to bude mít praktické efekty na postoje a chování diváků. Popravy je pak vhodné chápat v kontextu komplexního diskurzu propagandy a ptát se, čeho, jak a proč může medializace zabíjení zajatců dosáhnout.

Při studiu IS bude nicméně snad vždy existovat problém, že nepůjde dostatečně, ne-li vůbec, ověřit, jestli skutečně dělá nějakou věc přesně z toho či jiného domnělého důvodu, protože jím vedená informační válka samozřejmě nemá zájem jednoznačně potvrdovat spekulace a analýzy svých nepřátel. Bádání se však může zaměřit na společenské efekty, kterých propaganda dosahuje. Na základě tohoto

předpokladu jsem se zde snažil poskytnout vlastní analýzu odpovídající na to, co a jak dělají popravu stětím – pokoušel jsem se rozkrýt diskurzivní strategie, kterými se IS snaží prezentovat svůj ideologický obsah. Vzhledem k otázce, proč jsou popravu stětím efektivní, jsem pak jednotlivé nálezy doplňoval pomocí cizích výzkumů a jako výhled k dalšímu výzkumu jsem ke konci studie naznačil vlastní hypotézu, proč a na jakých kognitivních mechanismech mohou popravu stětím fungovat jako efektivní propaganda.

Propaganda jako diskurz

Pro potřeby této studie jsem propagandu vymezil jako diskurz. Podle Foucaulta (1994) každá společnost diskurz, tedy jakési sdílené pole promluv, současně kontroluje, organizuje a vybírá pomocí určitých procedur, jež v něm mají za úkol krotit podvrtné, nebezpečné a nahodilé prvky. Nejvýznamnější z těchto procedur je lidská vůle po vědění, která poznávajícím subjektům vnucuje jistou interpretační pozici, a tím ve výsledku předepisuje způsob, jakým budou poznatky zpracovány. Poznávající subjekt je jinými slovy natolik ovlivněn diskurzem, jež ho či ji obklopuje, že své okolí interpretuje způsobem, který je mu či jí z tohoto okolí nevědomě vnucen. Diskurz dané společnosti se takto opakuje, přežívá dál, je reprodukován. Vůle po vědění je tedy stabilizující systém pro vylučování prvků, které narušují řád zažitého diskurzu, přičemž toto vylučování má oporu v zavedených institucích a disponuje tak donucovací mocí – například právní aparát autorizuje diskurz pravdy, tedy to, co je v dané společnosti pravdivé, a rovněž může udělovat sankce. Právě propaganda je vůle po vědění *par excellence*, protože její činnost je procedura sestávající z intenzivního výběru a organizace poznatků s cílem kontroly lidského vědění o světě, s cílem kontroly diskurzu.

Jørgensenová a Phillipsová (2002: 13, 71–74) však poznamenávají, že v dané společnosti neexistuje pouze jeden diskurz, jak předpokládal Foucault, ale větší množství různých diskurzů, které mezi sebou soupeří o dominantní postavení. Nejenže různé způsoby komunikace při tomto souboji reprodukují diskurzy, ale rovněž je proměňují prostřednictvím kreativního užívání jazyka. Diskurz je tedy dialekticky zakotvený ve společnosti – ovlivňuje limity lidských promluv, přičemž lidé zároveň svými promluvami proměňují limity, které jim diskurz dává k dispozici. Diskurz proto není ani tak jakási struktura, ale spíše způsob společenské činnosti. Na základě těchto poznatků lze propagandu vnímat jako projekt, který se snaží zaujmout pozici, ze které bude kreativně kontrolovat a konstituovat limity pravdy; projekt, který se snaží diskreditovat konkurenční projekty; projekt, který se svou činností pokouší proměnit společnost a zavést do ní svou vizi.

Existence a činnost diskurzu propagandy je limitována několika faktory. Jak poznamenává Ellul (1973), aby propaganda dokázala oslovit, musí pracovat s aktuálními společenskými trendy, přičemž jim nikdy nesmí protiředit či se je pokoušet vyvracet. Propagandě se totiž zdaleka nejvíce vyplácí, když pracuje v souladu s fakty a převládajícími společenskými náladami, jejichž pravdivost a smysl rozličnými způsoby upravuje k dosažení vlastních cílů. Co se týče „transparentnosti“ záměrů, lze rozlišit skrytou a zjevnou propagandu, kdy zjevná obvykle odvádí pozornost od skutečných cílů propagandy, které realizuje její skrytá poloha. Podle Ellula se však moderní propaganda nepokouší o pouhé upravování

veřejného mínění, ale snaží se zejména motivovat k činům, které mnohem výrazněji upevňují jedince v diskurzu, který v dané společnosti propaganda razí. Vztah verbální komunikace a činů je proto pro propagandu komplementární, protože řeči musejí korespondovat s něčím viditelným a zároveň činy musejí být vysvětlené, nějak ospravedlněné. Právě ospravedlnění různých akcí je základní funkcí propagandy, která přitom vždy trvá na čistotě svých zjevných záměrů a ve stejnou dobu chrlí všemožná obvinění na nepřítele; nikdy však bez podložených referencí. Svého nepřítele obžalovává přímo z těch záměrů, kterých se sama snaží skrytě dosáhnout – ten kdo hlásá mír, chystá válku a zároveň obviňuje svého soka z provokace. Během války je pak úspěšná ta propaganda, která je založena na očividných faktech, jež jí poskytují základní stavební materiál.

Při studiu poprav stěmím a celkově propagandy IS je důležité si uvědomit, že člověk vystavený propagandě si nikdy nebude přesně pamatovat každý racionální důvod, který mu propaganda nabídne, ale zejména emocionální náboj, kterým bylo její poselství prodchnuto. Je totiž naivní si představovat, že se člověk bude chovat jen na základě skvěle vyargumentovaných faktů. Propaganda proto musí člověku komunikovat naléhavost, důležitost a unikátnost nějaké akce, k níž se ho snaží motivovat, a zároveň mu ukázat, co a jak má vlastně dělat. Podle Ellula by totiž většina lidí ráda udělala něco pro to, aby byl svět lepší místo, ale obvyčejně neví jak. Pokud propaganda dokáže v dostatečně předpřipraveném veřejném kontextu přesvědčivě lidem říct co a jak, budou pravděpodobně dělat přesně to, co jim bylo řečeno a ukázáno – budou bojovat za spravedlnost, mír, nezávislost, pokrok, kulturní tradice, stát, chalífát.

Různá média, různé obsahy

Organizace diskurzu se v případě moderní propagandy velmi výraznou mírou odehrává a distribuuje v mediálním prostoru. Média však nejsou pouhý prostředek, který by byl inertně oddělen od utváření společnosti, ale spíše lidem rovnocenný společenský aktér, který velmi prakticky ovlivňuje síť každodenních interakcí. Mnozí autoři a autorky (Anderson, 2008; Thompson, 2004; Eisenstein, 1979) poukázali na souvislost mezi tiskem a významnými společenskými proměnami v moderní době, zejména na souvislost s růstem nacionalistických ideologií a vznikem národních států. Média jsou tedy bezpochyby efektivním, ne-li přímo nezbytným prostředkem pro šíření a ustanovování potentních programů modernity, do nichž spadají i fundamentalistické vize (Eisenstadt, 2000; Eisenstadt, 1999).

Nicméně v případě multimediální propagandy IS je potřeba rozlišit různé povahy konkrétních mediálních forem – zejména tisku a videa. Jak ukázal Postman (1987), různá média svou technologicky podmíněnou formou limitují, jakých podob může nabýt jejich obsah, jakou podobu má jimi prezentovaná pravda. Tisk ve věku typografie (Od knihtisku k telegrafu.) stál podle Postmana především na koherentním a vyargumentovaném obsahu, který měl pro své čtenáře vysokou společenskou a politickou relevanci, protože je fundovaně informoval o událostech, jež se jich přímo týkaly. Naopak televize, dominující současnému věku showbusinessu (Od telegrafu k televizi a při prodloužení Postmanovy teorie i internetu.), je založená zejména na zábavnosti, kdy se informace globálně chrlí v extrémně nadbytečném množství, jež ve výsledku naprosto znevažuje

jejich hodnotu, koherenci a kontextuální relevanci. Současný mediální diskurz seriózní témata rozměňuje do moře informační irelevance, kde jsou ponechána bez kontextuálního vysvětlení, které by divákovi pomohlo pochopit smysl, a tak se stávají pouhou zábavou, jež diváka rozptyluje a nijak valně nevzdělává, neinformuje.

IS úspěšně využívá medializace extrémně násilných aktů bezpochyby proto, aby v moři irelevance zaujal a vyniknul; aby diváky „ubavil smrtí“, která se stala distinktivní poznávací značkou skupiny (Zech & Kelly, 2015). Postmanovo (1987) rozlišení je při studiu propagandy IS nicméně užitečné ještě z dalších, analyticky zajímavějších důvodů. Zaprvé napovídá, že zatímco videa budou zaměřena především na kognitivně působivé výjevy, které mají šokovat a děsit nepřátele či inspirovat a povzbuzovat sympatizanty, textová propaganda se bude snažit přesvědčovat spíše logickým argumentováním. Každé médium bude využívat jiných postupů, aby dosáhlo konkrétních cílů – jak by snad souhlasila adaptační studia, věrný přenos obsahu jednoho média do druhého jen stěží vytváří přesvědčivý výsledek, protože intermediální přepis vyžaduje spoustu kompromisů a změn (Leitch, 2010; Hutcheon, 2010). Proto je vhodné každou polohu propagandy studovat odlišně; nemá smysl očekávat promyšlenější argumenty od videí poprav, a stejně tak nemá cenu hledat provokativní a kognitivně působivé projevy násilného chování v textové propagandě, ačkoli se vždy budou do jisté míry navzájem komplementárně překrývat.

Zadruhé, reflexe různorodého charakteru médií zároveň pomáhá lépe uchopit posun, ke kterému došlo v islámském fundamentalistickém⁴ diskurzu od prvních teoretiků v 20. století k dnešním „jihadi cool diletantům“ (Huey, 2015), kteří se příliš, pokud vůbec, nezajímají o studium nábožensko-právních textů svých předchůdců a upřednostňují radikální politické akce (Mendel, 2010: 253–267). Zatímco klasikové fundamentalismu jako al-Banná nebo Qutb šířili své myšlenky skrze tisk, kde vytvářeli nová, argumentačně originální pojetí džihádu a role islámu v moderním světě, někdy od druhé vlny informační revoluce v 90. letech je fundamentalistický diskurz čím dál tím více orientován na internet a jeho multimedialitu. Snadná přístupnost, relativní svoboda slova a nekontrolovatelnost obsahu jsou ty rysy internetu, které představám islámských radikálů poskytly pragmatické útočiště (Kovács, 2001). Současná generace zapálených bojovníků svou identitu odvozují od internetové propagandy, která se snaží motivovat především k politickým akcím a páchání násilí, přičemž ignoruje dřívější důraz na trpělivé náboženské vzdělání (Atran, 2011: 114). IS a obdobné skupiny pak nemá cenu obviňovat ze zploštění komplexního konceptu džihádu na pokrivenou zábavu pro dobrodružství a vzrušení hledající mladé muslimy. Za konstruktivnější považují uznat, že IS efektivně využívá podobu současného mediálního prostoru, rozumí konkrétním postupům a technologiím v něm užívaných, a proto současné generaci *umí* nabídnout specifické dobrodružství a vzrušení. Vulgarizaci fundamentalistických konceptů je smysluplné chápat jako jejich aktualizaci

⁴ Pojem fundamentalismus vznikl jako pozitivní seberefereční označení prvních křesťanských fundamentalistických skupin v USA, a při označování jevů v islámském prostředí je proto cizorodým pojmem západního jazyka modernity, který až postupně nabyl značně negativních konotací. Přesto se i ve vědecké literatuře navzdory různým pokusům o nové pojmosloví stále drží jako nejúspěšnější pokus (Mendel, 2015: 139–143).

do těch médií, kde není natolik důležitá jejich vnitřní argumentační důmyslnost, ale spíše technologická rozmanitost, formální kreativita a kognitivní působivost. Koneckonců, pár desetiletí před masovým nástupem internetu Ellul tvrdil (1973: 9), že v moderním světě by pouze textová propaganda neobstála.

Metodologie

Jako empirický zdroj byl vybrán na internetu dostupný e-zine *Dabiq*, který je víceméně měsíčně publikován v jazycích odpovídajících oblastem, do nichž je jeho obsah cílen (angličtina, arabština, ruština, francouzština, turečtina, němčina), přičemž sám jsem používal anglická vydání. Do datového souboru bylo zahrnuto prvních 15 vydání, která byla publikována do listopadu 2016. Data týkající se poprav stětím jsem vyhledával pomocí vizuálních reprezentací, hesla „behead“, „decapitat“ a jmen nejznámějších obětí (Foley, Sotloff, Haines, Henning, Kassig, Goto, Yukawa), přičemž nejvíce se osvědčilo hledání dle vizuálních reprezentací. Mnou analyzované pasáže se konkrétně nachází v *Dabiq* 3: 3–4, 37–40, *Dabiq* 4: 42, 47–55, *Dabiq* 7: 3–4, 30–32 a *Dabiq* 14: 52–55.

Elektronicky distribuovaný časopis *Dabiq* vydávaný *al-Hayat Media Centerem* je pokračovatelem dřívější textové propagandy IS, která byla vydávána v podobě *Islamic State News* a *Islamic State Report*. Název časopisu je odvozen od bojiště nedaleko města Dábiq⁵, kde se v roce 1516 odehrála bitva mezi Osmanskou říší a Mamlúckým sultanátem, z níž jako definitivní vítězové odešli Osmané se svým chalífátem; posledním v islámských dějinách. Podle islámské tradice přejaté IS se u Dábiq odehraje apokalyptická bitva, kde bude armáda nevěřících poražena armádou pravých muslimů, kteří budou se svými vítězstvími následně postupovat dál na Konstantinopoli a Řím⁶ (Webman, 2016). Navzdory svému apokalyptickému a historizujícímu pozadí však *Dabiq* není časopisem, který by svým provedením zaostával někde v minulosti, protože svou neotřelostí, blyštivostí a celkovou vizuální zajímavostí evokuje podobu současných západních časopisů. Tyto moderní rysy by neměly být nijak překvapivé ani paradoxní, protože *Dabiq*, soudě už jen dle jazyků, v nichž vychází, cílí především na západní publikum, a zároveň je produktem fundamentalistického programu, který je jednou ze současných podob modernity (Eisenstadt, 2000), jež se k realizaci svých cílů neštítí využívat moderní technologie a vzory (Kropáček, 1996: 27, 59).

Časopis *Dabiq* byl zvolen jako empirický zdroj především proto, že je logickým diskurzivním komentářem, který jako textové médium pomocí promyšlenějších argumentů rozpracovává a doplňuje poselství videí poprav. Analýza vybraných pasáží ve výsledku pomohla identifikovat opakující se diskurzivní vzorce, které jinak nebyly vyvoditelné ze zjevného obsahu samotných videí poprav. Řešená výzkumná otázka zněla:

Jakým způsobem je obsah videí poprav stětím rozpracován v *Dabiqu*?

Jako výzkumná metoda byla zvolena diskurzivní analýza (dále DA). DA je zastřešující pojem, který shrnuje řadu interdisciplinárních přístupů, jež se od

⁵ Při označování časopisu jsem se kvůli využívání anglických vydání držel anglické transkripce (*Dabiq*), kdežto při označování města Dábiq jsem používal českou transkripci.

⁶ Hermann (2016: 62) uvádí, že Římem byla původně myšlena Konstantinopol, ale v kontextu IS je Římem opravdu míněn dnešní Řím.

sebe z určité míry teoreticky i metodologicky liší (Zábrodská & Petrjánošová, 2013: 105). Každý badatel tak víceméně specifikuje vlastní metodu DA, pomocí které řeší konkrétní otázku, protože neexistuje univerzální postup uplatnitelný při každé analýze (Jørgensen & Phillips, 2002: 76). Ve své analýze jsem se snažil zachytit diskurz propagandy zúžený na popravu stětím a pokoušel se v něm nalézt opakující se diskurzivní vzorce. Při jejich identifikaci jsem se řídil čtyřmi body, na které se může DA podle Jørgensenové a Phillipsové zaměřit (2002: 144–145). DA má zkoumat:

- Aspekty světa, kterým diskurzy připisují význam.
- Konkrétní způsoby, pomocí kterých diskurzy připisují význam.
- Záležitosti, o jejichž významu jsou vedeny otevřené pře.
- Rozumění světu, které je v diskurzech natolik přirozené, že je považováno za zdravý rozum.

Zaměření na první a druhý bod umožnilo identifikovat témata a strategie, pomocí nichž se IS v analyzovaných pasážích *Dabiqu* pokouší zaujmout pozici dominantního diskurzu. Třetí bod se překrýval s prvním a druhým bodem v tom smyslu, že všechna propagandistická témata nalezená v *Dabiqu* pomocí příslušných strategií vedou otevřené pře se svými soupeři. Čtvrtý bod jsem nepoužíval pro identifikaci vžitých významů, jejichž přirozenou zažitost už si samotné diskurzy ani neuvědomují, ale jako nástroj citlivý na skryté cíle, které se propaganda snaží čtenáři vnutit jako přirozené. Zaujal jsem totiž nedůvěřivou pozici, že v propagandě je snad veškerý obsah záměrně zkonstruovaný tak, aby dosáhl nějakého skrytého cíle. Třetí a čtvrtý bod proto poskytovaly nástroj pro rozlišování mezi zjevnými a skrytými cíli propagandy.

Mělo by být vyjasněno, že zatímco můj přístup k vědě a rozumění světu prezentovaném v *Dabiqu* byl kritický, kdy jsem předpokládal, že veškerá pravda je závislá na kulturních a historických specifikách a kategoriích, provedená DA nebyla kritická v tom smyslu, že se nesnažila upozorňovat a bojovat proti společenským nerovnostem a křivdám, jichž IS způsobil bezpočet. Cílem totiž bylo vytvořit analytický konstrukt, který by pokud možno co nejvíce neutrálně zkoumal obsah propagandy poprav stětím v *Dabiqu*.

Analýza vybraných pasáží časopisu *Dabiqu*

IS v *Dabiqu* vyjadřuje strategie pro radikální vyčleňování a identifikování odlišných jedinců a skupin, které neodpovídají nebo neakceptují jeho extrémistickou interpretaci islámského fundamentalismu. Muslimové podle *Dabiqu* nemohou zaujmout neutrální postoj k IS; buď budou následovat pravou podobu islámu, nebo zůstanou ve zkaženém světě nevěřících, kde jejich víra upadne (Hanzelka & Mareš, 2015). Lze proto hovořit o termínu *takfír*, volně „obvinění z bezvěrectví“ (Mendel, 2010: 151), který je IS používán k ospravedlnění právních postupů a usnesení nejen vůči ostatním muslimům, jak bývalo v extrémistickém fundamentalistickém diskurzu běžné, ale vůči komukoli, kdo s ním jednoduše není zadobře.⁷ Obžalování mohou být beztrestně zabiti (Speckhard & Yayla, 2015: 99). Při konkrétním

⁷ Sekularismus, nacionalismus, patriotismus, komunismus a ba'athismus jsou všechno moderní ideologie, které IS pomocí široce a vágně pojímaného *takfíru* odsuzuje (Landau-Tasserón, 2016).

zaměření na popravu stětím jsem rozeznal tři témata, jež *takfír* namířený především proti Západu využívají pro ospravedlnění svých propagandistických cílů: nálety, ničení rodin a západní aroganci.

1 Nálety

Téma, které je ve sledovaných vydáních *Dabiqu* konzistentně prezentováno jako hlavní důvod pro produkci videí poprav stětím, jsou křížácké nálety na pozice IS či vůbec jakékoli vměšování cizích sil do mocenské situace v regionu. *Dabiq* se ohrazuje a kritizuje nepřátelské vlády za to, že ve svých ústavách hlásají, jak jsou pacifistické, a navzdory tomu vedou vojenská tažení v zemích, které se nacházejí daleko za jejich státními hranicemi (*Dabiq* 7: 3). Barrack Obama, ironicky titulovaný jako nositel Nobelovy ceny za mír, je samozřejmě obviňován jako pokrytecký vůdce křížové výpravy, jež však proti síle IS nemůže obstát (*Dabiq* 7: 3).

Argument *Dabiqu* obvykle postupuje podle jednoduché logiky: IS po varování, že nálety povedou k popravě zajatců, skutečně některého popraví, protože nálety nepřestávají. Důležité přitom je, že varování a nabídka vykoupení zajatců je představována jako vstřícný krok férového IS, který je i ve vyhroceném kontextu probíhající války schopen vyjednávat, nabízet nenásilná řešení, zachovávat úctu k lidskému životu. Jelikož však nedostane kladnou odpověď, musí dodržet své čestné slovo a někdy mezi nálety některého zajatce bohužel popraví, protože vlastně od koalice nedostal jinou možnost. V tomto rozměru se pak celá ritualizovaná praxe poprav stětím na první pohled jeví jako obyčejné oko za oko, zub za zub. Prezentace poprav stětím jako spravedlivé odvety je však zejména propagandistický klam, který poskytuje zjevnou morální fasádu pro veřejnost, jež umožňuje rozvinutí praktičtějších strategií, které jsou skryté v pozadí. Koneckonců, bylo by naivní očekávat, že IS skutečně předpokládá a cílí na to, aby koalice nálety přerušila a takřikajíc vyjednávala s teroristy (což je v *Dabiqu* rovněž zneužíváno, viz níže). Naopak je lepší ptát se, k čemu mohou být poprav stětím postavené do opozice vůči koaličním náletům využity, k čemu mohou provokovat?

Velmi nosná interpretace tvrdí (Atran, 2015; McCants & Hassan, 2016), že bombardování vždy utvrzuje běžné obyvatelstvo v nenávisti vůči skupinám, jež na ně shazují bomby, nehledě na zkaženost režimu, který mají bomby primárně zničit. Takováto situace se IS úzasně hodí, protože jeho síly se skládají z polonomádkých, snadno přemístitelných jednotek, které lze bombardovat jen velmi těžko. Většinou pak proto nejvíce trpí ti, kteří jsou chyceni v pasti svých domovů umístěných v državách IS. Nikdo z běžných obyvatel normálně nechce být mučedníkem, nikdo z nich není náboženský horlivec; kdyby měli šanci, z oblasti by utekli jak před IS, tak před bombami. IS proto provokuje a láká nepřítel, aby bombardoval velká sídla, a tak otáčel náladu místní populace proti všem bombardujícím skupinám, zatímco sám nabývá statusu ochránce.

Z tohoto vhladu je možné vyvodit, že zatímco poprav stětím mají skrze média provokovat k unáhlené reakci zejména v západních kontextech, na domácí půdě IS přispívají k demonizaci nepřítel. Pro globální publikum je však explicitní morální nátěr poprav stětím stále pravděpodobně to, co si z nich odnese jako jejich jasně a vážně míněné poselství. Možná by snad i mohla být pravda, že IS skutečně touží po ukončení náletů, protože přece jen paralyzují jeho ekonomiku. Prakticky je však konstruktivnější uvažovat nad tím, že se propaganda IS snaží nálety jako z nouze

ctnost vstřebat do svého vlastního diskurzu a explicitně je z vlastních pozic označit jako důvod pro odvetné popravu. Může díky nim totiž provokovat k dalším náletům, jež by zneprátelili běžné obyvatelstvo, a nakonec na jejich základě nastartovat nové argumenty, doplňující strategie. Diskurz poprav nekončí u tohoto základního tématu, které je zřetelné i ze samotných videí; naopak otevírá prostor pro komentář – další dvě témata, jež mají chování IS dále morálně ospravedlňovat.

2 Zničené rodiny

Jedno z nejčastějších témat, které propagandistickou rétoriku poprav stětím podpírá, je kontrast, který IS vytváří mezi institucí rodiny a zavrženíhodnou agresí vlád nepřátelských států. Pro vyjádření tohoto rozporu *Dabiq* využívá dvě strategie: prezentuje nálety na muslimskou populaci jako terorismus⁸, kdy nevinní muslimové umírají jako *civilní ztráty*⁹, a za druhé publikuje poslední slova západních zajatců před popravou stětím, která jsou plná rozčarování, že se vládní představitelé nesnaží dostat občany své země domů, kde by se setkali se svou rodinou.

V rámci strategie *civilních ztrát Dabiq* uvádí, že americká armáda už během války v Iráku běžně zabíjela ženy, děti a postarší, přičemž počet incidentů je nesčítelný. Široce definovaný pojem civilních ztrát se velmi snadno zneužíval k posvěcení válečných zločinů vůči muslimům, protože jeho povolení záleželo pouze na vůli vlády USA. Tuto argumentaci lze shrnout ironickým srovnáním, kdy je jedno podřezání západního zajatce odsuzováno jako barbarský akt, kdežto tisíce zbombardovaných rodin jsou pouze civilní ztráty (*Dabiq* 3: 3).

Značně více prostoru je však věnováno druhé strategii – posledním slovům západních zajatců. *Dabiq* otiskl „celá“ prohlášení prvních dvou západních obětí – zhruba třikrát delší rozloučení Jamese Foleyho a dopis matce od Stevena Sotloffa. Je však vhodné mít na paměti, že dopsat post-mortem jakoukoli propagandu k pravděpodobně už tak předepsanému projevu v původním videu není vůbec nemyslitelné.

Foley ve svém projevu prosí své blízké, aby nepřijímali finanční kompenzace od vlády USA, která je skutečně zodpovědná za jeho smrt, a tak zachovali důstojnost jeho památky. Rovněž oslovuje svého bratra, člena amerického letectva, aby se nepodílel na náletech, a tak neničil cizí rodiny, protože jak sám může vidět, bezcitné americké zásahy zničily v konečném důsledku i jeho vlastní rodinu (*Dabiq* 3: 39–40).

Sotloffův dopis začíná oslovením „Mámě“ a ujištěním, že IS její video, kde prosí o ušetření svého syna, s respektem k ideálu rodiny vyslyšel jasně a zřetelně. Nicméně tehdejší Obamova vojenská rozhodnutí značně snižovala benevolenci IS a byl to právě Obama, kdo měl moc rozhodnout o Sotloffově situaci. Sotloff proto v dopise prosí svou matku, aby Obamu nenechala zapříčinit jeho smrt a aby mu

⁸ Pojem terorismus je jen těžko přesvědčivě a přesně definovatelný. Přikláním se k pozici, že samotný pojem terorismus je lepší vnímat v kontextu propagandistických meziskupinových obvinění, než jako analytickou kategorii, kterou se při studiu vyplatí používat jako mocensky neutrální nástroj. V této studii je pojem terorismus vždy chápán jako angažovaný diskurzivní nástroj, který bádání přinejlepším ukazuje, kdo koho a kdy považuje za teroristu.

⁹ České spojení „civilní ztráty“ bohužel postrádá právě ten rozměr anglického „collateral damage“, který je zde využíván – onu „pouhou“ *vedlejší* újmu na životech.

ani nedovolila uniknout před zodpovědností za jeho vraždu. Nakonec uzavírá s hořkým konstatováním, že opak bude nejspíš pravdou. Na následujících stranách jsou pak sugestivně umístěny fotografie muslimských rodin zabitých nálety, které jsou zakončeny Sotloffovým tělem, na kterém leží jeho uřezaná hlava. Fotografie je doplněna textem, který tvrdí, že Sotloff byl popraven v odvetě za mnohé muslimy zabitě v Iráku, a že po jeho smrti byly pokračujícími nálety okamžitě zabity další muslimské rodiny – rovněž odvěta za Sotloffa (*Dabiq* 4: 48–51).

Téma rodiny rozvádí ještě John Cantlie, britský zajatec, který v *Dabiqu* publikuje „své vlastní“ články a rovněž se objevuje ve video-propagandě v podobě vlogů z území IS a své cely. Jako spoluvězeň ostatních západních zajatců popisuje, jak otřesně se cítí, když vidí, že vlády USA a UK nedělají nic pro to, aby byli občané jejich zemí propuštěni domů, kde by se shledali se svými rodinami. Rovněž kritizuje, že Obama využívá jména jeho zesnulých spoluvězňů jako nástroj pro vojenskou mobilizaci a zároveň matce Foleyho zakazuje zajišťovat peníze na výkupné, protože by financovala terorismus (*Dabiq* 4: 53–54).

Teorie chráněných hodnot podává potenciální vysvětlení, proč by tato strategie stavějící do protikladu rodinu a „hanebné“ finanční kompenzace, mohla fungovat. Experimentální výzkum ukazuje, že lidé neuvažují o všech hodnotách na základě stejných vah a měr. Naopak rozlišují mezi materiálními hodnotami, jež se odvíjejí od ekonomických cen surovin, a chráněnými hodnotami, které jsou utvářeny v morální rovině, přičemž obě sféry se řídí dle jiného, vzájemně nekompatibilního uvažování (Jassin, Sheikh, Obeid, Argo, & Ginges, 2013). Chráněné hodnoty jsou kulturně různorodé, avšak z emického pohledu univerzální preference, o nichž lidé doslova za žádnou cenu nevyjednávají a brání je nehledě na potenciální i reálná rizika. Může se jimi stát v podstatě cokoli z náboženského i všedního světa, od různých předmětů až třeba po právo (šaría) či v případě Palestiny zem (Atran & Sheikh, 2015). Právě i potomci spadají do roviny morálně chráněných hodnot, což znamená, že lidé nejsou v krizových situacích ochotni vyjednávat či uvažovat o svých dětech na základě ekonomických vah (Tetlock, 2003).

Mezikulturní výzkumy ukázaly, že nabízení peněžních obnosů výměnou za určitou chráněnou hodnotu bývá pro oslovené jedince nejen naprosto nepřijatelné, ale v mnoha případech vede ke zpětnému výstřelu (*backfire effect*), kdy se lidé, uzařené nabídkou mezi morálně nesměnitelnými zdroji, zatvrdí v nemožnosti vyjednávat o kompromisu nad svými chráněnými hodnotami (Atran, 2010; Atran & Axelrod, 2008; Ginges, Atran, Medin, & Shikaki, 2007). Tato nechuť vyjednávat je nejsilnější hlavně v násilných kontextech, ve kterých lidé konzistentně ignorují racionální kalkulování o ekonomických cenách a výhodách svého chování, a raději se řídí deontickými imperativy chráněných hodnot (Ginges, Atran, Sachdeva, & Medin, 2011). Ty pak mohou inspirovat oddaný boj ve jménu abstraktních konceptů jako je Bůh, národní osud nebo spása (Atran & Ginges, 2012), v tomto případě, za předpokladu, že byla propaganda úspěšná, boj za instituci rodiny. Pokud si totiž lidé myslí, že byly jejich chráněné hodnoty narušeny, cítí morální povinnost zakročit proti provinilcům, nehledě na to, zda to ve výsledku z racionálního hlediska přinese více škod než užítku.

IS tímto způsobem dává najevo, že „křížácké“ vlády a jejich spojenci v „satanské koalici“ arogantně upřednostňují své morálně zkorumpované ekonomické cíle nad tak základní institucí lidské společnosti jako je rodina, a páchají proto morálně

neospravedlivelný čin. Oproti nim pak stojí IS, který rodinu jako jediný stále chápe jako důležitou a respektovanou součást státního uspořádání – a samozřejmě že v jejich perspektivě je jediným místem, kde je pro muslimy možné zakládat autentické či čisté rodiny, chalífát. Tyto strategie sází na empatické vcítění, které by mělo být v případě rodinných vazeb vlastní snad všem lidem, a snaží se přetáhnout ideál altruismu na stranu IS. Tím myslím, že ačkoli to v praxi jsou bojovníci IS, kdo zajatcům řeže hlavy, opravdovým viníkem, který je k tomu dle *Dabiq* dohnal, jsou kapitalisticky lhostejné západní vlády, jež si necení morální důležitosti rodiny a koneckonců ani lidského života. Je proto možné, že se IS snaží využít efekt zpětného výstřelu v domácím kontextu padlých zajatců, tedy vyvolat morální rozhořčení nad ekonomickým kompenzováním životů občanů západních zemí přímo v západních zemích. IS se tak snaží prezentovat sebe sama v téměř bezvýhodné situaci oběti, která hrdinně povstala proti odlidštěné bezohlednosti a amorálnosti západních vlád; aby altruisticky bojovala za záchranu muslimských rodin a vůbec instituce rodiny jako takové.

3 Arogance

V návaznosti na rodinné téma je v *Dabiq* rozvíjeno obrovské rozčarování z arogance, se kterou vlády USA a UK (ne)přístupovaly k vyjednávání o propuštění zajatců. Vlády USA a UK jsou podle IS lhostejné, zajímají se více o podporu lokálních spojenců než o své občany, a to i navzdory tomu, že jsou o jejich zajetí informovány dlouhou dobu. IS proto kritizuje a zneužívá politiku nevyjednávání s teroristy, kterou USA a UK v konfliktu dodržují. *Dabiq* tak činí pomocí strategie, kdy srovnává kontext dosavadních zajatců s již propuštěnými zajatci a západní vlády obžalovává z neochoty komunikovat.

Strategie je založena na kritice politiky vyjednávání, kterou USA a UK oproti jiným evropským zemím používají.¹⁰ USA a UK jsou vykresleny jako apatické, emocionálně chladné a lstivé země, které jsou neochotné podniknout kroky k záchraně svých občanů. Cantlie tlumočí, že snad i otrlí bojovníci IS byli překvapeni, jak snadno a nemilosrdně se vlády vzdaly boje za životy svých občanů, a přidává, že nemohl pochopit, jak je dvě z nejmocnějších zemí světa mohly zanechat v celách jako cosi politicky otravného, zatímco jejich spoluvězni z jiných evropských zemí byli ke svému štěstí postupně propouštěni (*Dabiq* 4: 53–54; 14: 52). Jinde pak *Dabiq* rozvádí, že ačkoli vlády všech zemí, jejichž občany IS věznil, sdílejí nulovou toleranci při vyjednávání s teroristy, pouze američtí a britští politikové projeví ohromnou sobeckost a nedostatek soucitu, když o životech svých občanů nevyjednávali (*Dabiq* 3: 38–39). Všechny oběti poprav stětím byly v takto prezentované logice usmrceny proto, že se USA a UK (a později Japonsko) úzkoprse držely své politiky nevyjednávání. Cantlie si pak v jednom ze „svých“ článků opakovaně přeje a vyzývá aby vlády USA a UK začaly s IS dialog, avšak konstatuje, že pro politiky je lepší, aby byli zajatci popraveni, než aby padlo jediné slovo (*Dabiq* 4: 55).

K jistému posunu došlo v případě japonských rukojmí (Haruna Yukawa a Kenji Goto Jogo), kdy *Dabiq* tvrdí, že IS o výkupné zájem neměl a pouze chtěl Japonsko ponižít, protože je arogantní a zotročené Západem (*Dabiq* 7: 3–4).

¹⁰ Úspěšně propuštění zajatci podle Cantlieho pocházeli z Francie, Španělska, Itálie, Německa a Dánska (*Dabiq* 14: 54).

Arogance USA, UK a Japonska je v *Dabiq* explicitně uváděna jako jeden z důvodů, proč byli zajatci popraveni (*Dabiq* 4: 47; 7: 4). IS se snaží prezentovat jako benevolentní stát, který je ochoten na mezinárodní úrovni diskretně vyjednávat o choulostivých problémech, pragmaticky je řešit a hlavně držet své slovo (*Dabiq* 3: 38; 14: 52–55). Strategie tedy opět směřuje vinu na USA, UK a Japonsko, jejichž vlády odepisují své občany jen kvůli „šlíené politice nevyjednávání“. Jako mnohem důležitější se mi však jeví výzvy ke komunikaci, jež jsou opakovány napříč články. Jeden Cantlieho odstavec končí argumentem, že IS má početnou armádu, soudy, policii, kontroluje druhé největší město v Iráku, a tak přece musí být dostatečně seriózní silou, se kterou by měl vyjednávat jakýkoli politik (*Dabiq* 4: 55). Koneckonců, jak upozorňuje El Damanhoury (2016) odkazující na Kilcullena (2015), podle Montevidejské úmluvy (1933), která je v mezinárodním právu uznávaná jako dokument vymezující čtyři základní kritéria státu, IS splňuje požadavky pro své uznání za mezinárodní stát – má (1) stálou populaci, (2) definované území, (3) vládu a (4) schopnost být ve vztazích s ostatními státy.

Celá strategie zneužívající aroganci míří přesně k tomuto bodu, kdy se IS snaží deklarovat, že je skutečným státem a nikoli pouhou teroristickou či povstaleckou skupinou, pod jejíž nálepkou je v globálním mediálním diskurzu obvykle ponižován. Pokud by tak USA, UK, Japonsko či jiní učinili, symbolicky by IS povýšili na úroveň mezinárodně uznávaných států, mezi sebe – s IS by se pak muselo komunikovat diplomaticky a vojenské zásahy by už nebylo možné tak snadno chápat jako morálně, právně či politicky legitimní proti-teroristické akce. Upírání čtvrtého bodu Montevidejské úmluvy, tedy odmítní komunikace s IS, proto západním státům poskytuje páku, jak chalífát degradovat na nestátní útvar.

Budování náboženského státu

Na základě analýzy je možné konstatovat, že pro ospravedlnění poprav stětím IS využívá „zjevné pravdy války“ (Ellul, 1973) a provokativně obžalovává své nepřátele z obdobných postupů, kterých se sám v daných situacích a kontextech dopouští. Své skutečné cíle přitom skrývá za zavádějící nátlaky zjevné propagandy. Z religionistického hlediska je nicméně důležité se zeptat, kam se při těchto obžalobách podělo náboženství? Proč by se religionistika měla zabývat popravami stětím, když většina témat a strategií identifikovaných v analýze byla spíše morálně-politického rázu? V analyzovaných pasážích se sice objevují náboženské odkazy a koncepty, například velebení Alláhovy vůle nebo citace různých *hadíthů*, avšak jejich pouhou přítomnost nepovažuji za dostatečně přesvědčivý argument svědčící o religiozitě IS. Nechci tím říct, že bych identity a promluvy členů IS asymetricky hodnotil jako nenáboženské, ale spíše upozorňuji na všudypřítomné riziko, že v kontextu propagandy může být k dosažení cílů využito prakticky cokoli, a to i (zejména) náboženská rétorika. Jako náznak odpovědi se proto ve zbytku studie pokusím krátce nastínit perspektivu, která situuje IS a popravy stětím do kontextu moderních států, problematiky tvorby specificky moderního náboženského života a evolučních adaptací lidské kognice při přejímání představ a chování.

Webmanová (2016) reflektuje, že existuje celá řada různých interpretací islámu, přičemž brutálně násilné pojetí, které prezentuje a praktikuje IS, je prostě jedním

z nich. Pro bádání je proto neužitečné promýšlet politicky angažované argumenty, proč by měl být IS neislámský. Konstruktivnější je uznat jeho autonomní náboženský rozměr, který v sobě spojuje společenské, politické a občanské aktivity vystavené na pilířích organizovaného násilí, nábožensko-ideologické víry a společenské politické akce. Kromě oficiálních dokumentů deklarujících islámský charakter IS (Landau-Tasserón, 2016) mohou být dokladem jeho náboženskosti například i výpovědi očitých svědků a zběhlých bojovníků, které hovoří o hodinách náboženské výuky či kurzech šarí'yy, jež se mezi členy IS těší velké oblibě, protože v assadovské Sýrii se jim náboženského vzdělání nedostávalo téměř vůbec (Speckhard & Yayla, 2015). IS se tedy pokouší vytvořit nový, alternativní řád, jenž by byl v souladu s jeho světonázorovou interpretací islámu. Zatímco však většina západního světa podobné skupiny a jejich vize vnímá jako zapřklý nihilistický terorismus, Atran (2015) naznačuje, že v očích samozvaných bojovníků na cestě boží jde spíše o hluboce přitažlivou misi za záchranu světa. Ne nepodobně novým náboženským hnutím je totiž fundamentalismus v podání současných bojovníků založen na osobním závazku, společenské akci a odkazu k mytickým kořenům, které je jako čisté, lepší a Muhammadovi bližší představy distancují od zkaženého establishmentu upadlých či přímo sekularizovaných muslimských států (Firestone, 2012: 269).

Nicméně IS svou vizí o skutečném založení chalífátu tady a teď překročil franšízovou povahu utopistických skupin hlásících se k al-Ka'idě, která je charakteristická svou volnou strukturou schraňující různé skupiny pod jednu transnacionální značku. Cílem IS je totiž vytvořit a udržet alternativní stát, obnovený chalífát, v němž budou praví muslimové moci nalézt autentický a čistý náboženský život; stát, který poskytuje takové společenské uspořádání, jež se radikálně vymezuje proti předchozím režimům v Iráku a Sýrii, ale i vůči celému světu, který je zkažený západní globalizací, sekularizací, individualismem. Projekt chalífátu je vhodné vidět v globálním kontextu různých post-moderních hnutí, s nimiž fundamentalismy jako veskrze moderní reakce na globalizaci západní moderní kultury „paradoxně“ sdílejí různé prvky (Firestone, 2012: 266). V Eisenstadtově paradigmatu mnohočetných modernit (2000)¹¹ pak vyplývá na povrch, že fundamentalistický chalífát IS je možné nazírat jako „post-moderní“ projekt, který se snaží překročit koncepci národních států a levicových ideologií, které dominovaly politickému diskurzu na Blízkém východě zhruba od 30. let 20. století (Kovács, 2014: 22). Události „arabského jara“ (Mendel, 2015) ukázaly, že veřejnosti Blízkého východu již těmto režimům příliš nedůvěřují a volají po novém uspořádání společnosti, po nových politických programech. IS, který se z prostředí „poválečného“ Iráku rozšířil do Sýrie zmítané krvavými excesy, pak dokázal rozpoznat příležitost, využít situaci a nabídnout alternativu, která imponovala dostatečnému množství jedinců schopných uskutečnit danou vizí.

¹¹ Paradigma mnohočetných modernit ve zkratce nechápe modernitu jako jednotitou podobu současného světa, která se ze západního kontextu ve stejné podobě šíří do zbytku světa, kde nakonec převládne jako jediné uspořádání lidské společnosti, ale jako proces různorodého přeskládávání původních kulturních preferencí do specificky nových podob modernity. Mnohočetné modernity, které vznikly po celém světě, jsou do jisté míry odvozeny od původních evropských programů, avšak jsou specifické kulturním kontextem, ve kterém byly rekonstituovány, ve kterém reagovaly na moderní programy (Eisenstadt, 2000).

Otázka však je, proč se to Islámskému státu do jisté míry podařilo? Jak k sobě nalákal příznivce? Irák i Sýrie jsou v současné době státy, kde se v kritické míře rozpadla důvěra v mocenské aparáty oficiálních režimů (Hermann, 2016). Skupiny, jež se pokoušejí zaplnit toto mocenské vakuum, proto musí zaplnit i vakuum důvěry, jinak by nikdy nebyly schopné oslovit potenciální následovníky. Právě popravu stětím a vůbec celou teatrální brutalitu IS lze chápat jako strategii, kterou IS zvolil pro signalizaci serióznosti a upřímnosti své náboženské vize, s nimiž k mocenské situaci v regionu přistupuje, jakkoli se tento postup může zdát kontroverzní. Jestliže totiž IS, podobně jako jiné skupiny, vsadil na fundamentalistické pojetí svého režimu, na rigidní pojetí práva šaría a jeho doslovné uplatňování, musí rovněž prezentovat nějaké činy, jež by jeho smělá prohlášení potvrzovaly. V opačném případě by sám riskoval obvinění z pokrytectví. Při návratu k Ellulovi, přesně zde se nachází moment, kdy propaganda musí nejen vysvětlovat, ale i ukazovat, co má člověk dělat – musí ukázat čin, který v očích diváků potvrdí verbální poselství.

Jak jsem zmiňoval výše, různé formy propagandy vyžadují různé způsoby studia. Mnou předložený výzkum by byl neúplný, pokud by se soustředil pouze na argumentativní vysvětlování *Dabiqu* a opomíjel formát videí, v němž jsou popravu stětím distribuovány primárně. Pro zaplnění této mezery zde jako výhled k dalšímu studiu krátce nastíním svou hypotézu, která by měla prozkoumat, zda a proč popravu stětím dokážou zvyšovat důvěryhodnost IS v očích potenciálních bojovníků a sympatizantů. Za vhodné paradigma, v němž byla hypotéza vytvořena, považují kognitivní a evoluční psychologii, konkrétně teorii dvojí dědičnosti v podání Josepha Henricha (2016).

Henrich (2009) argumentuje, že s tím, jak během lidské evoluce rostla schopnost nenákladné verbální komunikace, zvyšovala se i možnost tzv. *freeridingu*, tedy manipulace ostatních jedinců za účelem individuálního obohacení – manipulátor mohl něco explicitně tvrdit, avšak ve skutečnosti si myslet něco jiného, a tak záměrně napálit naivní posluchače ve svůj prospěch. Podle Henricha evoluce mohla tento problém řešit tím, že lidskou kognici adaptovala k vyžadování tzv. důvěryhodnost zvyšujících projevů (*credibility enhancing displays* – CREDs), které mají pomoci určitého chování dokazovat upřímnost verbálních tvrzení. Páka v této logice je, že lidé, kteří svým tvrzením upřímně nevěří, nejsou ochotni doprovázet CREDs provádět, čímž riskují, že budou odhaleni jako manipulátoři. Pokud však jedinec svá tvrzení doprovází kongruentními CREDs, pozorovatelé ho kognitivně vyhodnotí jako důvěryhodného člověka, jemuž je vhodné naslouchat a učit se od něj jeho představám a chování.¹² Klíčové přitom je, že posluchači, kteří pozorovali CREDs, by měli být oddaní přejatým představám více, než že by pouze opakovali verbální obsah představy. Naopak by měli být ochotni jednat, tedy provádět CREDs, aby sami demonstrovali svou oddanost k dané představě.

Pokud nějaká skupina využívá CREDs, zvyšuje jak své výhody v kulturním skupinovém výběru, tak svou soutěživost s ostatními skupinami. Skupiny provádějící nákladné činy, které vytvářejí CREDs pro představy, jež podněcují vnitřní skupinovou spolupráci a meziskupinovou soutěživost, se totiž mohou šířit

¹² Podle Henricha existuje více faktorů, které ovlivňují, koho si lidé vybírají jako model, od něhož se učí. Patří mezi ně například gender, věk, prestiž, etnicita (Henrich, 2016).

úspěšněji než ty skupiny, které takovéto CREDs neprovádějí. CREDs mohou podle Henricha (2009) kulturní skupinový výběr ovlivňovat třemi způsoby:

- Kombinace pro-skupinových představ a CREDs mohou vytvořit kvalitnější instituce, které zajišťují technologické, vojenské či ekonomické výhody, jež skupině umožní vyhnat, zničit nebo asimilovat podobně silné skupiny.
- Kombinace pro-skupinových představ a CREDs mohou přitahovat jedince ze slabších skupin, a tak zvyšovat počet členů silnější skupiny.
- Lidé ve slabších skupinách mohou začít imitovat představy a chování lidí ze silnějších skupin, protože se jim zdá, že jejich kombinace pro-skupinových představ a CREDs vede k vyšší zdatnosti.

Tyto způsoby popisují, jak se mohou rozšířit myšlenky a činnost z úspěšných skupin do méně úspěšných, jak se instituce rozšiřují z jedné společenské skupiny do jiné, nebo jak soupeří o nové členy. Soutěžení mezi skupinami nebo institucemi by pak mělo upřednostňovat rituály, které efektivně využívají lidské kapacity pro kulturní učení, protože pomocí nich dokážou přenášet hlubokou oddanost k představám, které zvyšují skupinovou spolupráci, solidaritu a zároveň i meziskupinovou nevraživost. Nejdůležitější součástí takovýchto rituálů jsou právě CREDs (Henrich, 2009).

Když tedy džihádista John před kamerou uřezal hlavy několika západním zajatcům, prováděl CREDs demonstrující jeho přesvědčení o důležitosti chalífátu a boje za něj. Pokud by tak neučinil, byl by zapomenut jako prázdná výhrůžka chvátajícího se „džihádistického gangstera“. Důležité přitom je, že pro média je takto excesivní násilné chování vysoce zajímavé téma, o němž sverpě informují, čímž CREDs poprav stětím rozšiřují do širokého publika, ve kterém se pravděpodobně najdou i tací, kteří jimi budou inspirováni. Propaganda poprav stětím, která je směřována zejména na západní publikum, proto nemusí být pouze snaha vyvolat děs v nepřátelské populaci, ale i náborová akce lákající nové členy (podobně Lombardi, 2015: 116–119), ať už záměrně nebo jako vedlejší efekt. Při aplikaci Henrichem formulovaných způsobů, jak mohou CREDs ovlivňovat kulturní skupinový výběr, pak lze uvažovat, že propaganda poprav stětím (a zřejmě vůbec jakýchkoli teatrálních poprav) signalizuje oddanost k vysoce soutěživým představám a ústí ve tři scénáře:

- CREDs poprav stětím mohou zvyšovat bojovnost členů IS přímo v oblastech, kde probíhají ozbrojené střety. Signalizace oddanosti skrze ritualizované násilí z bojovníků IS může vytvářet oddané aktéry (Atran & Sheikh, 2015), kteří v bitvách disponují větší soudržností a ochotou bojovat než skupiny, s nimiž IS soupeří.
- CREDs poprav stětím mohou prostřednictvím médií inspirovat jedince, aby se stali členy IS. Nespokojení nebo přímo radikalizovaní mladí muslimové zajímající se o dění v Iráku a Sýrii mohou sympatizovat s různými extrémistickými skupinami na základě etnicity či prestiže, ale až CREDs poprav stětím charakteristické pro IS jim efektivně signalizují oddanost, čímž z IS dělají důvěryhodnou skupinu. CREDs poprav stětím proto hypoteticky mohou lákat tzv. zahraniční bojovníky k cestě a vstupu do IS.
- CREDs poprav stětím mohou inspirovat jedince mimo území IS k napodobování násilí, jež je možné pozorovat v médiích. Muslimové

nespokojení ve společnostech, které považují za zkažené, se pak mohou odhodlat k osamělým útokům vůči svému okolí.

Zatímco všechny tři způsoby mohou přispívat k budování a udržování chalífátu IS, můj zájem se nadále soustředí především na druhý scénář, tedy na to, zda má pozorování medializovaných poprav stětím vliv na důvěryhodnost katů IS v očích potenciálních „konvertitů“ mimo území IS. Jako první krok je třeba provést experimentální ověření, které se pokusí zjistit, zda přítomnost či nepřítomnost meziskupinově násilných CREDs ovlivňuje míru důvěry, kterou in-group divák chová k in-group násilníkovi poté, co si v médiích poslechne jeho výhrůžku, že fyzicky ublíží člověku z nepřátelské skupiny. První experiment ověřující důležitost CREDs při kulturním učení prozatím potvrdil Henrichovu hypotézu s výsledkem, že přítomnost CREDs zvyšuje důvěru v promlouvajícího až sedminásobně (Willard, Henrich & Norenzayan, 2016). Otázka je, zda důvěra hraje roli při přenosu oddanosti, představ a chování i v násilných kontextech. Většina literatury o vlivu medializovaného násilí na lidské chování se shoduje v tom, že pozorování násilí zvyšuje agresivitu i v reálném životě (Anderson, Carnagey, & Eubanks, 2003; Scharrer, 2005; Bushman & Geen, 1990; Huesmann, Eron, Klein, Brice, & Fischer, 1983; Berkowitz, 1984, 1993), avšak role důvěry, pokud je mi známo, v této problematice doposud nebyla prozkoumána. Výsledky experimentu by proto mohly přinést inovativní vysvětlení, proč se tolik jedinců – nejvíce od afghánsko-sovětské války – rozhodlo cestovat do Sýrie a Iráku, aby bojovalo za IS.

Závěr

Popravy stětím jsou mediálně křiklavá strategie, která IS umožňuje zaujmout pozornost, ospravedlňovat vlastní násilné chování a zároveň obviňovat nepřátele z morálně zkažených rozhodnutí, vůči kterým je nutno ve jménu chalífátu bojovat. Časopis *Dabiq* k tomuto účelu využívá tři témata:

1. *Nálety koaličních sil* jsou prezentovány jako hlavní důvod pro odvetu v podobě stínání hlav západních zajatců. Ve skutečnosti se spíše jedná o strategii, která úskočně provokuje k dalším náletům, protože tím vůči koalici znepřáteluje lokální obyvatelstvo, jež bombardováním obvykle trpí ze všech nejvíce.
2. Vzhledem k *instituci rodiny* IS poukazuje na amorálnost západních vlád pomocí dvou strategií: (1) západní vlády se neštítí terorizovat svými vojenskými taženými muslimské rodiny na Blízkém východě, kdy je nechávají umírat jako civilní ztráty; (2) západní vlády jsou neochotné vyjednávat o životech svých občanů, avšak jsou připraveny pozůstalým rodinným příslušníkům vyplácet morálně nepřijatelné finanční kompenzace.
3. USA, UK a Japonsko jsou *arogantní státy*, které odmítají kvůli politice nevyjednávání komunikovat o propuštění zajatců, což IS velkoryse nabízel před každou popravou. IS vlády kritizuje za neochotu bojovat o životy vlastních občanů, čímž vyvíjí tlak na otevření komunikace, jež by IS povýšila z úrovně teroristické skupiny na politicky rovnocenného partnera – stát. Ačkoli tato strategie není příliš úspěšná, stále umožňuje propagandě IS vinit západní státy za smrt zajatců a prezentovat sebe sama jako morální skupinu.

Identifikovaná témata a příslušné strategie představují argumentačně založenou část propagandy, jejímž cílem je vysvětlit a ospravedlnit chování IS, a tak zaujmout pozici dominantního diskurzu, který by určoval společenské normy. Předložená diskurzivní analýza argumentů v *Dabiq* tedy poskytuje interpretaci propagandistických záměrů IS, avšak je limitována zejména tím, že nedokáže vysvětlit, proč by vlastně měla propaganda poprav stětím být v něčem efektivní. Navazující výzkum proto experimentálně prozkoumá, zda může přítomnost či nepřítomnost meziskupinových násilných činů, jež mají potvrzovat nenákladné verbální výhrůžky, ovlivňovat míru důvěry, kterou pozorovatelé chovají k násilníkovi, který bojuje za jejich skupinu. Studium poprav stětím jako CREDs pak může pomoci vysvětlit, jak se IS povedlo nabírat nové členy v kontextu Iráku a Sýrie, kde se především v očích sunnitského obyvatelstva zhroutila důvěra v oficiální státní uspořádání.

Seznam použité literatury:

Prameny:

- Dabiq* 3 (10. Září 2014), al-Hayat Media Center. Nalezeno [23.5.2015] na <http://www.clarionproject.org/news/islamic-state-isis-isil-propaganda-magazine-dabiq>.
- Dabiq* 4 (11. Říjen 2014), al-Hayat Media Center. Nalezeno [23.5.2015] na <http://www.clarionproject.org/news/islamic-state-isis-isil-propaganda-magazine-dabiq>.
- Dabiq* 7 (12. Únor 2015), al-Hayat Media Center. Nalezeno [23.5.2015] na <http://www.clarionproject.org/news/islamic-state-isis-isil-propaganda-magazine-dabiq>.
- Dabiq* 14 (13. Duben 2016), al-Hayat Media Center. Nalezeno [28.7.2016] na <http://www.clarionproject.org/news/islamic-state-isis-isil-propaganda-magazine-dabiq>.
- [jimwagner]. (20. Srpen 2014). *ISIS beheading American James Wright Foley*. [Video] Nalezeno [16. 6. 2015] na http://www.liveleak.com/view?i=41b_1408515878.
- Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*. (1933).

Sekundární literatura:

- Anderson, B. (2008). *Představy společnosti: Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum.
- Anderson, C. A., Carnagey, N. L., & Eubanks, J. (2003). Exposure to Violent Media: The Effects of Songs With Violent Lyrics on Aggressive Thoughts and Feelings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 960–971.
- Atran, S. (2010). A Question of Honor: Why the Taliban Fight and What to Do about It. *Asian Journal of Social Science*, 38, 341–361.
- Atran, S. (2011). *Talking to the Enemy: Faith, Brotherhood and the (Un)Making of Terrorists*. London: Penguin.
- Atran, S. (15. Prosinec 2015). *ISIS Is a Revolution*. Nalezeno [2.1.2016] na <https://aeon.co/essays/why-isis-has-the-potential-to-be-a-world-altering-revolution>.
- Atran, S. & Axelrod, R. (2008). Reframing Sacred Values. *Negotiation Journal*, 24(3), 221–246.
- Atran, S. & Ginges, J. (2012). Religious and Sacred Imperatives in Human Conflict. *Science*, 336(6083), 855–857.
- Atran, S. & Sheikh, H. (2015). Dangerous Terrorists as Devoted Actors. In V. Zeigler-Hill, L. L. Welling, & T. Shackelford (Eds.), *Evolutionary Perspectives on Social Psychology* (pp. 401–416). Cham: Springer International Publishing.

- Atran, S., Wilson, L., Davis, R., & Sheikh, H. (2014). The Devoted Actor, Sacred Values, and Willingness to Fight: Preliminary Studies With ISIL Volunteers and Kurdish Frontline Fighters. In H. Cabayan & S. Canna (Eds.), *Multimethod assessment of ISIL* (pp. 165–175).
- Berkowitz, L. (1984). Some Effects of Thoughts on Anti-Social and Pro-Social Influences of Media Effects: A Cognitive-Neoassociation Analysis. *Psychological Bulletin*, *95*(3), 410–425.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its Causes, Consequences, and Control*. New York: McGraw-Hill.
- Bushman, B. J. & Geen, R. G. (1990). Role of Cognitive-Emotional Mediators and Individual Differences in the Effects of Media Violence on Aggression. *Journal of personality and Social Psychology*, *58*(1), 156–163.
- Castano, E. & Leidner, B. (2012). Morality Shifting in the Context of Intergroup Violence. *European Journal of Social Psychology*, *42*(1), 82–91.
- Celso, A. N. (2014). Cycles of Jihadist Movements and the Role of Irrationality. *Orbis*, *58*(2), 229–247.
- Eisenstadt, S. N. (1999). *Fundamentalism, Sectarianism, and Revolution: The Jacobin Dimension of Modernity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eisenstadt, S. N. (2000). Multiple Modernities. *Daedalus*, *129*(1), 1–29.
- Eisenstein, E. L. (1979). *The Printing Press as an Agent of Change: Communications and Cultural Transformations in Early-Modern Europe*. Cambridge – London – New York – Melbourne: Cambridge University Press.
- El Damanhoury, K. (26. Červenec 2016). *The Daesh State: The Myth Turns into a Reality*. Nalezeno [26.8.2016] na <http://www.global.asc.upenn.edu/the-daesh-state-the-myth-turns-into-a-reality/>.
- Ellul, J. (1973). *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books.
- Firestone, R. (2012). "Jihadism" as a New Religious Movement. In O. Hammer & M. Rothstein (Eds.), *The Cambridge Companion to New Religious Movements* (pp. 263–285). New York: Cambridge University Press.
- Foucault, M. (1994). Řád diskurzu. In M. Foucault, *Diskurs, autor, genealogie* (pp. 7–39). Praha: Svoboda.
- Ginges, J. & Atran, S. (2009). What Motivates Participation in Violent Political Action: Selective Incentives or Parochial Altruism? In S. Atran, A. Navarro, K. Ochsner, A. Tobeña, & O. Vilarroya (Eds.), *Values, Empathy, and Fairness across Social Barriers* (pp. 115–123). Boston: Blackwell Publishing.
- Ginges, J., Atran, S., Medin, D., & Shikaki, K. (2007). Sacred Bounds on Rational Resolution of Violent Political Conflict. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *104*(18), 7357–7360.
- Ginges, J., Atran, S., Sachdeva, S., & Medin, D. (2011). Psychology out of the Laboratory: The Challenge of Violent Extremism. *American Psychologist*, *66*(6), 507–519.
- Hampejs, T. & Chalupa, A. (2014). Kognitivní věda o náboženství: Východiska, cíle a krátká historie. *Pantheon*, *9*(1), 10–43.
- Hanzelka, J. & Mareš, M. (2015). Mediální prezentace ISIS: Obsahová analýza časopisu Dabiq. *Vojenské rozhledy*, *24*(2), 51–63.
- Henrich, J. (2009). The Evolution of Costly Displays, Cooperation, and Religion: Credibility Enhancing Displays and Their Implications for Cultural Evolution. *Evolution and Human Behavior*, *30*(4), 244–246.
- Henrich, J. (2016). *The Secret of Our Success: How Culture Is Driving Human Evolution, Domesticating Our Species, and Making Us Smarter*. Princeton – Oxford: Princeton University Press.
- Hermann, R. (2016). *Konečná stanice Islámský stát? Selhání státu a náboženská válka v arabském světě*. Praha: Academia.

- Huesmann, R. L., Eron, L. D., Klein, R., Brice, P., & Fischer, P. (1983). Mitigating the Imitation of Aggressive Behaviors by Changing Children's Attitudes About Media Violence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(5), 899–910.
- Huey, L. (Květen 2015). This is Not Your Mother's Terrorism: Social Media, Online Radicalization and the Practice of Political Jamming. *Journal of Terrorism Research*, 6(2), 1–16.
- Hutcheon, L. (2010). Co se děje při adaptaci? *Illuminace*, 22(1), 23–59.
- Jassin, K., Sheikh, H., Obeid, N., Argo, N., & Ginges, J. (2013). Negotiating Cultural Conflicts over Sacred Values. In K. Sycara, M. Gelfand, & A. Abbe (Eds.), *Models for Intercultural Collaboration and Negotiation* (pp. 133–143). Dordrecht: Springer Science & Business Media.
- Jørgensen, M. & Phillips, L. J. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications.
- Kilcullen, D. (2015). Blood Year: Terror and the Islamic State. *Quarterly Essay*, (58), 1–128.
- Kovács, A. (2001). Virtuální umma: Islám a islámští radikálové v kyberprostoru. *Religio*, 9(2), 181–188.
- Kovács, A. (2014). Kalifát v teorii a praxi: od „správně vedených“ kalifov po Dá'íš. *Axis Mundi*, (2), 10–26.
- Kropáček, L. (1996). *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad.
- Landau-Tasserou, E. (2016). A Profile of the Islamic State: The Creedal Document. *MEMRI Inquiry & Analysis* 3(3), 1–12.
- Leitch, T. (2010). Výjimečná věrnost. *Illuminace*, 22(1), 61–82.
- Lentini, P. & Bakashmar, M. (2007). Jihadist Beheadings: A Convergence of Technology, Theology, and Teleology? *Studies in Conflict and Terrorism*, 30(4), 303–325.
- Lombardi, M. (2015). IS 2.0 and Beyond: The Caliphate's Communication Project. In M. Maggioni & P. Magro, *Twitter and Jihad: The Communication Strategy of ISIS* (pp. 83–124). Milano: Edizioni Epoké.
- McCants, W. & Hassan, H. (18. Duben 2016). *Experts weigh in (part 7): Is ISIS good at governing?* Nalezeno [4. 11. 2016] na <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/04/18/experts-weigh-in-part-7-is-isis-good-at-governing/>.
- Mendel, M. (2010). *Džihád: Islámské koncepce šíření víry*. Brno: Atlantis.
- Mendel, M. (2015). *Arabské jaro: Historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě*. Praha: Academia.
- Postman, N. (1987). *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. London: Methuen.
- Scharrer, E. (2005). Hypermasculinity, Aggression, and Television Violence: An Experiment. *Media Psychology*, 7(4), 353–376.
- Speckhard, A. & Yayla, A. S. (Prosinec 2015). Eyewitness Accounts from Recent Defectors from Islamic State: Why They Joined, What They Saw, Why They Quit. *Perspectives on Terrorism*, 9(6), 95–118.
- Swann, W. Jetten, J., Gómez, Á., Whitehouse, H., & Bastian, B. (2012). When Group Membership Gets Personal: A Theory of Identity Fusion. *Psychological Review*, 119(3), 441–456.
- Tetlock, P. E. (Červenec 2003). Thinking the Unthinkable: Sacred Values and Taboo Cognitions. *TRENDS in Cognitive Sciences*, 7(7), 320–324.
- Thompson, J. B. (2004). *Média a modernita: Sociální teorie médií*. Praha: Karolinum.
- Tinnes, J. (Únor 2016). Counting Lives Lost – Monitoring Camera-Recorded Extrajudicial Executions by the “Islamic State”. *Perspectives on Terrorism*, 10(1), 78–82.
- Veilleux-Lepage, Y. (Leden 2016). Paradigmatic Shifts in Jihadism in Cyberspace: The Emerging Role of Unaffiliated Sympathizers in Islamic State's Media Strategy. *Journal of Terrorism Research*, 7(1), 36–51.

-
- Webman, E. (26. Leden 2016). The Islamic State (IS) and al-Qa'ida: Ideology and Practice. *Tel Aviv Notes*, 10(2), stránky 1–5. Nalezeno [14.4.2016] na <http://dayan.org/content/tel-aviv-notes-islamic-state-and-al-qa%CA%BFida-ideology-and-practice>.
- Whitehouse, H. & Lanman, J. (Prosinec 2014). The Ties That Bind Us: Ritual, Fusion, and Identification. *Current Anthropology*, 55(6), 1–23.
- Willard, A. K., Henrich, J. & Norenzayan, A. (2016). Memory and Belief in the Transmission of Counterintuitive Content. *Human Nature*, 27(3), 221–243.
- Zábrodská, K. & Petrjánošová, M. (2013). Metody diskurzivní analýzy. In I. Čermák, T. Řiháček, & R. Hytych a kolektiv, *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy* (pp. 105–138). Brno: Masarykova univerzita.
- Zech, S. T. & Kelly, Z. M. (Květen 2015). Off With Their Heads: The Islamic State and Civilian Beheadings. *Journal of Terrorism Research*, 6(2), 83–93.